

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทันตภิบาลเป็นบุคลากรที่สำคัญในการทำงานในระบบสุขภาพช่องปาก ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก โดยพบว่าในระบบสุขภาพของประเทศนิวซีแลนด์มีทันตภิบาลมาเป็นเวลาเกือบศตวรรษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2464 และพบว่ามีจำนวน 26 ประเทศและ 28 อาณานิคมมีบุคลากรที่เรียกว่าทันตภิบาลอยู่ในระบบสุขภาพ นอกจากนี้ยังพบว่า 5 ใน 6 ประเทศของประเทศที่มีดัชนีชี้วัดการพัฒนามนุษย์ดีที่สุดในโลก มีทันตภิบาล ในระบบสุขภาพ (Dawn E.C., 2009) ซึ่งทันตภิบาลมีบทบาทสำคัญในการลดความไม่เท่าเทียมของการเข้าถึงบริการ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กนักเรียนประถม และเด็กก่อนวัยเรียน

สำหรับประเทศไทยนั้นทันตภิบาล มีบทบาทสำคัญในงานทันตสาธารณสุข ในระดับอำเภอ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 และเป็นทันตบุคลากรของกระทรวงสาธารณสุขในระดับภูมิภาคที่มีจำนวนมากที่สุด จึงอาจกล่าวได้ว่าทันตภิบาลเป็นบุคลากรหลักของงานทันตสาธารณสุขไทย ในปี พ.ศ.2556 มีทันตภิบาลปฏิบัติงานอยู่ในภาครัฐทั้งสิ้นจำนวน 4,670 คน โดยไม่มีผู้ปฏิบัติงานในภาคเอกชน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 ถึงปี พ.ศ. 2552 มีการสูญเสียทันตภิบาล 1,005 คน โดยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2543 ถึง พ.ศ. 2552 มีการสูญเสียทันตภิบาล ถึง 650 คน โดยเฉพาะระหว่างปี พ.ศ. 2550 ถึง พ.ศ. 2552 ที่สำคัญพบว่ามีแนวโน้มการสูญเสียเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 24.42 (สมาคมทันตภิบาล, 2553) โดยส่วนใหญ่จะย้ายสายงานไปเป็น นักวิชาการสาธารณสุข

ภายหลังจากเริ่มมีทันตภิบาลในประเทศไทย มีความเปลี่ยนแปลงมากมายที่เกิดขึ้นกับทันตภิบาล ในการผลิตทันตภิบาล (dental nurse) ครั้งแรกมีวัตถุประสงค์ให้ทันตภิบาลมีบทบาทในการดูแลสุขภาพช่องปากแก่เด็กนักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา โดยปฏิบัติงานสังกัดในสถานอนามัยชั้นหนึ่ง (โรงพยาบาลชุมชนในปัจจุบัน) ขณะนั้นกระทรวงสาธารณสุขได้ออกระเบียบเพื่อรองรับการให้บริการทันตกรรมของทันตภิบาล ให้รักษาแก่เด็กอายุไม่เกิน 14 ปี (กระทรวงสาธารณสุข, 2518: อ้างถึงใน พิศักดิ์, 2551) ภายหลังจากการยกระดับโรงพยาบาลอำเภอเป็นโรงพยาบาลชุมชน พบปัญหาการขาดแคลนทันตแพทย์ในโรงพยาบาลชุมชน จึงทำให้เกิดนโยบายทันตแพทย์คู่สัญญาใน

ปี พ.ศ. 2525 และเริ่มมีทันตแพทย์ในโรงพยาบาลชุมชนในปี พ.ศ. 2532 ซึ่งก่อนหน้านั้นมีทันตแพทย์ปฏิบัติงานไม่ครอบคลุมทุกโรงพยาบาลชุมชน ทันตภิบาลจึงปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นนักทันตกรรมบำบัด (dental therapist) มีหน้าที่หลักในการให้บริการรักษาทางทันตกรรมระดับพื้นฐานแก่ผู้มารับบริการทุกกลุ่มวัย (พิศศักดิ์, 2551) ซึ่งในต่างประเทศก็มีลักษณะเช่นเดียวกันในช่วงเวลาเดียวกัน (ทศวรรษ 80) (Nash DA, 2008) จากนโยบายทศวรรษแห่งการพัฒนาสถานีอนามัย (ทสอ.) ทำให้ในปี พ.ศ. 2536 มีทันตภิบาลปฏิบัติงานในสถานีอนามัยขนาดใหญ่ในขณะนั้น มีบทบาทเพิ่มเติมจากการให้บริการรักษาทางทันตกรรม ได้แก่ การปฏิบัติงานในบทบาทของเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุขชุมชน รวมถึงงานด้านการบริหารจัดการ

ความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เกิดขึ้นในยุคนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค ทำให้มีผู้มารับบริการทางทันตกรรมในโรงพยาบาลเป็นจำนวนมาก ทันตภิบาลถูกปรับบทบาทเป็นผู้ให้บริการรักษาทางทันตกรรมอย่างจริงจัง ทั้งนี้งานส่งเสริมป้องกันมีการดำเนินการภายใต้ชุดสิทธิประโยชน์ โดยมีค่าตอบแทนรายหัว กิจกรรมที่เด่นชัดในขณะนั้นคือ การเคลือบหลุมร่องฟันภายใต้โครงการยิ้มสดใสเด็กไทยฟันดี ทิศทางการทำงานในปัจจุบันที่เน้นการส่งเสริมสุขภาพ ภายใต้โครงการกองทุนทันตกรรม ทันตภิบาลมีหน้าที่เป็นผู้ดำเนินโครงการ ในขณะที่ยังต้องให้บริการรักษาในโรงพยาบาล ความเปลี่ยนแปลงภายในกระทรวงสาธารณสุข ทำให้เกิดตัวชี้วัดในปัจจุบันที่ต้องการให้มีทันตภิบาล ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอย่างน้อยร้อยละ 45 ทำให้ทันตภิบาลต้องถูกปรับหน้าที่การทำงานออกไปปฏิบัติงาน ณ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมากขึ้น ในปัจจุบันทันตภิบาลมีบทบาททั้งในงานส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟู กับประชากรทุกกลุ่มวัย ซึ่งเกินกว่าบทบาทหน้าที่ที่กำหนดจริงหรือที่ถูกเตรียมความพร้อมมาจากวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องได้รับการพิจารณา ในลักษณะการทำงานของทันตภิบาลคือปัญหาด้านกฎหมาย จากอดีตจนถึงปัจจุบันทันตภิบาลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติงาน เพราะต้องอยู่ภายใต้การดูแลของทันตแพทย์ ตามพระราชบัญญัติวิชาชีพทันตกรรม พ.ศ. 2537 ซึ่งระบุว่าทันตภิบาลมิใช่ผู้ประกอบวิชาชีพทันตกรรม จึงทำให้ปัจจุบันการประกอบวิชาชีพทันตกรรมของทันตภิบาลต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของทันตแพทย์ โดยมีขอบเขตงานตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุขปี พ.ศ. 2539 เท่านั้น แม้ว่าในปี 2552 จะเริ่มมีการผลิตทันตภิบาล วุฒิปริญญาตรี และจบการศึกษาในปี 2554 แล้ว แต่มิได้มีระเบียบหรือข้อกำหนดใดๆ ที่ชัดเจนเกี่ยวกับขอบเขตการปฏิบัติงานของทันตภิบาล รวมทั้งไม่มีการปรับตำแหน่งตามวุฒิในสายงาน

การไม่มีใบประกอบวิชาชีพด้านทันตสาธารณสุข มีผลกระทบอย่างมากต่อการปฏิบัติงานของทันตภิบาล ซึ่งหลายประเทศได้มีปรับหลักสูตรการศึกษาเป็นปริญญาตรี 3 และ 4 ปี และมีการขึ้นทะเบียนเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้โดยลำพัง(ตามบทบาทที่กำหนด) ทันตภิบาลมีการปฏิบัติงานร่วมกับวิชาชีพอื่นภายในกลุ่มงานทันตสาธารณสุข อาจมีบทบาทหน้าที่คล้ายคลึงหรือทับซ้อนกันเนื่องจากขอบเขตงานทันตสาธารณสุขไม่ได้กว้างขวางหรือยกระดับในเชิงวิชาการมากนัก

เนื่องด้วยผู้ศึกษาเป็นทันตแพทย์ในฝ่ายทันตสาธารณสุข ต้องมีการปฏิบัติร่วมกับวิชาชีพทันตภิบาลตลอดเวลา อีกทั้งการปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มงานทันตสาธารณสุข โรงพยาบาลเจ้าหมื่น ที่ต้องมีการวางแผน การจัดการทรัพยากรบุคคล ซึ่งต้องมอบหมายงานในกลุ่มงานทันตสาธารณสุข วางแผนการดำเนินงานทันตสาธารณสุขระดับอำเภอ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจว่าบทบาทหน้าที่ของทันตภิบาลที่ปฏิบัติงานจริงในโรงพยาบาลชุมชนเป็นอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ที่ปฏิบัติจริงของทันตภิบาลที่ปฏิบัติงานใน โรงพยาบาลชุมชน

1.3 คำถามการศึกษา

- 1.3.1 บทบาทหน้าที่ที่ปฏิบัติจริงของทันตภิบาลในรอบ 25 ปีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร
- 1.3.2 ทักษะของทันตภิบาลต่อบทบาทหน้าที่ที่ปฏิบัติงานจริงเป็นอย่างไร
- 1.3.3 ทันตภิบาลมีการปรับตัว ภายใต้อาชีพหน้าที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของทันตภิบาลที่ปฏิบัติงานจริงใน โรงพยาบาลชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลทุกข้อมูมเบื้องต้นจากรายงานผลการปฏิบัติงานประจำเดือนและใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง(semi-structured interview) ในทันตภิบาลที่ทำงานใน โรงพยาบาลชุมชนที่คัดเลือกไว้ ดำเนินการรวบรวมข้อมูลในเดือนเมษายน พ.ศ. 2557 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2557

1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

1.5.1 บทบาทหน้าที่ หมายถึงการแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลตามลักษณะของงานที่ปฏิบัติหรือได้รับมอบหมาย

1.5.2 ทันตภิบาล หมายถึง บุคลากรสาธารณสุข ในตำแหน่งเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานให้บริการการรักษาทางทันตกรรมและทำงานส่งเสริมสุขภาพช่องปากในโรงพยาบาลของรัฐของจังหวัดลำปาง

1.5.3 โรงพยาบาลชุมชน หมายถึง หน่วยบริการสุขภาพที่ให้บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขระดับอำเภอ มีแพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอื่นๆ ปฏิบัติงานเป็นประจำ การให้บริการครอบคลุมทั้งงานรักษาและงานส่งเสริมสุขภาพ

1.5.4 ทักษะ หมายถึง ความคิดเห็นที่ประกอบด้วยเหตุผล

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1.6.1 ทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของทันตภิบาลที่ปฏิบัติงานจริงในโรงพยาบาลชุมชน

1.6.2 ทำความเข้าใจการปรับตัวของทันตภิบาลภายใต้บทบาทหน้าที่ที่มีการเปลี่ยนแปลง

1.6.3 เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปใช้ในการพัฒนาบทบาทหน้าที่ของทันตภิบาลที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลชุมชนให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved